

Sygn. akt II CSK 202/16

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 stycznia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Spółdzielni Mieszkaniowej "S." w S.
przeciwko M. S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 19 stycznia 2017 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w S .

z dnia 23 października 2015 r., sygn. akt II Ca/15,

**uchyla zaskarżony wyrok w części uwzględniającej
powództwo i orzekającej o kosztach procesu (pkt 1 a, c) oraz
orzekającej o kosztach postępowania apelacyjnego (pkt 3) i tym
zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w S. do
ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 19 grudnia 2014 r. Sąd Rejonowy w S. oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu.

Sąd ustalił, że dnia 30 grudnia 1983 r. powódka zawarła z Narodowym Bankiem Polskim Oddział w S. generalną umowę kredytową, w której bank zobowiązał się do udzielania na jej wniosek kredytu według zasad ustalonych w ustawie z dnia 26 lutego 1982 r. - Prawo bankowe (Dz. U. Nr 7, poz. 56 ze zm.), przepisach wykonawczych do tej ustawy, innych przepisach określających zasady udzielania kredytu bankowego na cele mieszkaniowe i samej umowie. Decyzją z dnia 10 maja 1985 r. Prezydent Miasta S. wydał powódce pozwolenie na budowę budynku mieszkaniowo-usługowego bloku „K” na Osiedlu K. w S..

Narodowy Bank Polski decyzją z dnia 19 września 1985 r. przyznał powódce kredyt w wysokości 545 219 000 st. zł ze wskazaniem, że będzie on uruchamiany transzami. W decyzji kredytowej z dnia 27 września 1988 r. Powszechna Kasa Oszczędnościowa Bank Państwowy II Oddział w S. zwiększyła powódce kredyt na zadanie „Blok K Oś. K., budynek mieszkalno-usługowy A” o kwotę 4 389 000 st. zł, a zatem do 1 037 952 000 st. zł. Aneksem do umowy kredytowej z dnia 9 lutego 1990 r. Powszechna Kasa Oszczędnościowa Bank Państwowy udzieliła powódce kredytu w łącznej wysokości 4 389 513 000 st. zł na sfinansowanie wyżej wymienionego zadania a aneksem nr 2 z dnia 13 lipca 1990 r. - w łącznej kwocie 17 806 035 000 st. zł. Aneksem nr 3 z dnia 25 kwietnia 1991 r. do decyzji kredytowej z dnia 27 września 1988 r. oraz aneksów z dnia 9 lutego 1990 r. i z dnia 13 lipca 1991 r., Powszechna Kasa Oszczędnościowa Bank Państwowy zwiększyła przyznany powódce kredyt o 3 304 500 000 st. zł, tj. do łącznej wysokości 27 538 000 000 st. zł. Aneksem nr 4 z dnia 16 sierpnia 1991 r. do decyzji z dnia 27 września 1988 r. i aneksu nr 3 z dnia 25 kwietnia 1991 r., Powszechna Kasa Oszczędnościowa Bank Państwowy zwiększyła udzielony kredyt o kwotę 6 646 148 000 st. zł, tj. do kwoty 34 184 148 000 st. zł. Przyznany powódce kredyt

był udzielany w dziesięciu transzach, począwszy od 1 października 1986 r. do dnia 20 września 1991 r.

Bank kilka razy kontrolował realizację inwestycji, pierwszy raz dnia 19 września 1985 r., a ostatni dnia 26 lipca 1991 r. Rozliczenie z bankiem zaciągniętego kredytu na budowę budynku mieszkalno-usługowego w S. przy ul. S. nastąpiło w dniach 21 grudnia 1990 r., 28 grudnia 1991 r. i 18 marca 1992 r.

Z ekspertyzy biegłego rewidenta z dnia 18 listopada 1994 r., dotyczącej rozliczenia finansowego kredytu zaciągniętego na budowę budynku mieszkalno-usługowego przy ul. S., blok „K”, wynika, że koszt obsługi kredytu wyniósł 21 607 631 000 st. zł, co przy przeznaczonej na budowę części mieszkalnej budynku kwocie kredytu wynoszącej 34 184 148 000 st. zł, daje łącznie 55 791 779 400 st. zł.; ekspertyza nie zwiera strony 14, 27 i 28. Ze sporządzonej na zlecenie powódki opinii technicznej z dnia 31 maja 1996 r. dotyczącej rozliczenia wymienionego wyżej zadania inwestycyjnego wynika, że na wybudowanie 1 m² mieszkania przeznaczono 4 418 084 st. zł kredytu.

W dniu 19 lipca 2006 r. Prezydent Miast S. - po otrzymaniu od powódki zgłoszenia z dnia 19 marca 1997 r. o zakończeniu budowy budynku mieszkalno-usługowego, blok „K” przy ul. S. - wydał zaświadczenie, że lokal mieszkalny nr 43 przy ul. S. spełnia wymagania samodzielnego lokalu.

Pozwany - po złożeniu w dniu 11 kwietnia 1989 r. deklaracji o przystąpieniu do powodowej spółdzielni – został przyjęty w poczet jej członków dnia 16 czerwca 1989 r. W dniu 11 kwietnia 1989 r. powódka i pozwany zawarli umowę, w której pozwany zobowiązał się do wykonania w mieszkaniu, które zostanie mu przyznane, prac wykończeniowych; ich wartość, po uwzględnieniu prac powódki, podlegała zaliczeniu na poczet wkładu lokatorskiego albo własnościowego.

Powódka - po obiorze części mieszkalnej budynku w dniu 19 maja 1992 r. - przydzieliła pozwanemu dnia 17 lipca 1992 r. ostatecznie mieszkanie kategorii M-6 w S. przy ul. S., o powierzchni 84,98 m², na warunkach lokatorskiego prawa do lokalu. Przydział mieszkania był dwukrotnie korygowany w zakresie powierzchni mieszkania; po włączeniu do mieszkania części korytarza, jego powierzchnia wynosi 92,4 m².

Pismem z dnia 21 czerwca 1999 r. powódka powiadomiła pozwanego o ostatecznym rozliczeniu zadania inwestycyjnego i poinformowała go, że koszt budowy jego mieszkania wyniósł 49 525,74 zł, i został sfinansowany kredytem w wysokości 42 009,89 zł. Wysokość zobowiązania pozwanego z tytułu spłaty kredytu wynosi 29 149,74 zł za okres od dnia 1 lutego 1996 r. do dnia 31 stycznia 2006 r., a skapitalizowanych do dnia 31 stycznia 2006 r. odsetek za opóźnienie w jego zapłacie 26 741,37 zł. Zgodnie ze statutem pozwanej, opłaty wskazane w § 23 statutu pozwanej powinny być płacone z góry do 15 każdego miesiąca.

Podejmowane przez powódkę w 1995 r. i 1996 r. uchwały wykluczające pozwanego z członków spółdzielni zostały przez sąd prawomocnie uchylone. Prawomocnym wyrokiem z dnia 21 maja 2010 r. Sąd Okręgowy w S. zasądził od pozwanego na rzecz powódki 4 422,71 zł z tytułu kredytu za okres od dnia 1 stycznia 1993 r. do dnia 28 lutego 1995 r., a wymieniony na wstępie Sąd Rejonowy nieprawomocnym wyrokiem z dnia 30 października 2014 r. - 11 790,24 zł z tytułu kredytu za okres od lutego 2006 do listopada 2009 r.

Sąd Rejonowy uznał, że spłatę kredytu zaciągniętego w spornym okresie reguluje art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r. o pomocy państwa w spłacie niektórych kredytów mieszkaniowych, udzieleniu premii gwarancyjnej oraz refundacji bankom wypłaconych premii gwarancyjnych (Dz. U. z 1996 r., Nr 5, poz. 32 ze zm. - dalej: „ustawa z dnia 30 listopada 1995 r.”). Podkreślił, że kredytobiorcą jest powódka, ale spłata kredytu spoczywa na pozwanym w związku z jego obowiązkiem pokrycia kosztów budowy przydzielonego mu lokalu. Jednakże nie ma podstaw do uwzględnienia powództwa, ponieważ powódka nie sprostowała ciężarowi dowodu wykazania łącznej wysokości kredytu, którego spłata obciąża pozwanego, stanowiącej górną granicę jego odpowiedzialności. Sąd podzielił zarzut pozwanego, że dochodzone roszczenie o zapłatę świadczenia za luty 1996 r. uległo dziesięcioletniemu przedawnieniu, pozew został bowiem wniesiony dnia 16 lutego 2006 r.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w S. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powódki 54 681,51 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 16 lutego 2006 r., oddalił powództwo w pozostałym

zakresie, uchylił rozstrzygnięcie dotyczące kosztów sądowych i orzekł o kosztach procesu za pierwszą instancję oraz oddalił apelację w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd odwoławczy podzielił podstawę faktyczną wyroku Sąd pierwszej instancji, ale odmiennie ją ocenił. Przyjmując również, że podstawę prawną dochodzonego roszczenia stanowi art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r. uznał jednak, że o wysokości dochodzonego roszczenia decydują wyłącznie przesłanki przewidziane w tym przepisie, wysokość miesięcznej spłaty kredytu obciążającej członka spółdzielni nie może być niższa niż iloczyn powierzchni użytkowej lokalu i normatywu spłaty kredytu ustalonego w przeliczeniu na 1 m² powierzchni użytkowej lokalu. Dzięki takiej spłacie kredytu kredytobiorca może skorzystać z określonej pomocy państwa dotyczącej finansowania budownictwa spółdzielczego (art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r.). Dla ustalenia wysokości dochodzonego roszczenia nie ma znaczenia wysokość kosztów budowy przydzielonego pozwanemu mieszkania ustalona w ostatecznym rozliczeniu i zasądzona we wcześniejszych postępowaniach sądowych za inne okresy. Zdaniem Sądu pozwana dokonała wyboru spłaty kredytu na zasadach przewidzianych w art. 7 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r., ponieważ była ona korzystniejsza dla jej członków (mniejsze miesięczne obciążenie i możliwość wykupienia przez Skarb Państwa odsetek). Spłata kredytu w ten sposób została niejako oderwana od wysokości zaciągniętego kredytu.

Mając na względzie przewidziane w art. 7 ustawy z dnia 30 listopada zasady spłaty kredytu, Sąd ustalił zadłużenie pozwanego z tytułu świadczenia głównego i odsetek za opóźnienie, powstałe w okresie od marca 1996 r. do stycznia 2006 r. (należność za luty uległa przedawnieniu); wynosi ono - odpowiednio - 28 544,96 zł i 26 136,55 zł.

W skardze kasacyjnej, opartej na pierwszej podstawie, pełnomocnik powoda, zaskarżając wyrok w części uwzględniającej powództwo i rozstrzygającej o kosztach procesu, zarzucił naruszenie art. 117 §1 i § 2 w związku z 118 k.c. oraz art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r. w związku z art. 208 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 21, ze zm. dalej:

„prawo spółdzielcze”), w wersji z chwili powstania zobowiązania pozwanego. Powołując się na tę podstawę, wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut wydanie zaskarżonego wyroku z naruszeniem art. 117 w związku z art. 118 k.c. polega na nieuwzględnieniu trzyletniego terminu przedawnienia - mimo podniesienia zarzutu przedawnienia przez pozwanego - roszczeń o odsetki za opóźnienie; Sąd uznał bowiem, że termin przedawnienia tych roszczeń wynosi dziesięć lat.

Kontrowersja dotycząca kwestii, czy roszczenia o odsetki za opóźnienie przedawniają się z upływem trzyletniego terminu przewidzianego w art. 118 k.c. dla roszczeń o świadczenia okresowe, czy z upływem terminów właściwych dla roszczeń o świadczenia, które nie mają charakteru okresowego została rozstrzygnięta w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2005 r., III CZP 42/04 (OSNC 2005, nr 9, poz. 49).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przewagę zdobył pogląd kwalifikujący roszczenia o odsetki za opóźnienie jako roszczenia o świadczenia okresowe i - w konsekwencji - opowiadający się za stosowaniem do nich trzyletniego terminu przedawnienia ustanowionego w art. 118 k.c. dla roszczeń o świadczenia okresowe. Początkowo, w orzeczeniu wydanym jeszcze przed nowelizacją art. 118 k.c., Sąd Najwyższy, kwalifikując roszczenia o odsetki za opóźnienie jako roszczenia o świadczenia okresowe, odwołał się do art. 360 k.c., wskazującego na okresowy charakter świadczeń polegających na zapłacie odsetek, gdy obowiązek ich uiszczania trwa dłużej niż rok (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 sierpnia 1976 r., III CRN 181/76). W późniejszych orzeczeniach odrzucił jednak tę argumentację, dostrzegając trafnie, że wskazany przepis nie dotyczy odsetek za opóźnienie, lecz tylko tzw. odsetek kapitałowych, zwanych także odsetkami zwykłymi (uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 1991 r., III CZP 20/91 i z dnia 9 listopada 1994 r., III CZP 141/94). W uchwale z dnia 9 listopada 1994 r., III CZP 141/94, Sąd Najwyższy przyjął, nawiązując do swych wcześniejszych orzeczeń, w szczególności do wyroku z dnia 19 stycznia 1990 r., IV CR 294/89 (OSNC 1991,

nr 2-3, poz. 33) i uchwały z dnia 5 kwietnia 1991 r., III CZP 21/91 (OSNC 1991, nr 10-12, poz. 121), że okresowy charakter świadczeń dłużnika zobowiązanego do zapłaty odsetek za opóźnienie przejawia się w tym, iż z każdym dniem opóźnienia powstaje wobec dłużnika odrębne roszczenie o odsetki, które jest także od tego dnia wymagalne i od tego dnia zaczyna się przedawniać. Powyższy pogląd znalazł wyraz również w innych orzeczeniach Sądu Najwyższego (zob. wyroki z dnia 7 czerwca 2001 r., III CKN 369/00, nie publ., z dnia 8 marca 2002 r., III CKN 548/00, OSNC 2003, nr 5, poz. 60 i z dnia 23 listopada 2004 r., II CK 175/04, nie publ.).

Kwalifikacja roszczeń o odsetki za opóźnienie jako roszczeń o świadczenia okresowe z wskazaną wyżej konsekwencją w zakresie przedawnienia ma - jak wynika z przytoczonej uchwały - także wielu zwolenników wśród przedstawicieli piśmiennictwa. Wskazują oni w szczególności na występowanie warunkującego tę kwalifikację czynnika czasu - zależności rozmiaru omawianych odsetek, podobnie jak odsetek kapitałowych, od okresu trwania uprawnienia do ich pobierania. Nie brakuje jednak też głosów przeciwnych, przytaczających argumenty zmierzające do wykazania, że odsetki za opóźnienie w zapłacie mają charakter świadczenia jednorazowego. Nie wykluczył takiej ich kwalifikacji również Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 17 czerwca 2003 r., III CZP 37/03 (OSNC 2004, nr 5, poz. 70).

Odnosząc się do powyższej kontrowersji, Sąd Najwyższy stwierdził, że należy w przypadku obowiązku zapłaty odsetek za opóźnienie uznać za spełnioną przesłankę warunkującą okresowy charakter świadczeń - nietrafnie przez niektórych negowaną - która odwołuje się do czynnika czasu, tj. zależności rozmiaru należności od jego upływu. Ostateczna suma należna tytułem odsetek za opóźnienie nie daje się z góry określić, ponieważ w chwili powstania obowiązku ich zapłaty nie wiadomo w sposób pewny, kiedy główne świadczenie pieniężne zostanie spełnione.

Przy przyjęciu, że omawiane odsetki są wymagalne oddzielnie za każdy dzień opóźnienia, spełniona jest także kolejna - kluczowa - przesłanka do ich kwalifikowania jako świadczeń okresowych, tj. układanie się w szereg kolejno po

sobie w równych odstępach czasu wymagalnych świadczeń, z których każde jest przedmiotem odrębnego roszczenia. Przyznając, że nie sposób jednak odmówić racji twierdzeniom, że koncepcja uznająca, iż omawiane odsetki są wymagalne oddzielnie za każdy dzień opóźnienia, jest konstrukcją sztuczną, Sąd Najwyższy uznał, że mimo to należy ostatecznie zdecydowanie opowiedzieć się za stosowaniem przewidzianego w art. 118 k.c. terminu przedawnienia roszczeń okresowych do roszczeń o odsetki za opóźnienie.

W konkluzji uzasadnienia przytoczonej uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że - ujmując rzecz najogólniej - można przyjąć, iż roszczenia o odsetki za opóźnienie przedawniają się odrębnie od roszczenia głównego, z tym zastrzeżeniem, że nie później niż z upływem terminu przedawnienia roszczenia głównego.

Mając na względzie powyższe, nie można odeprzeć podniesionego w skardze kasacyjnej wyżej przytoczonego zarzutu; skarżący również trafnie podniósł, że Sąd, zajmując odmienne stanowisko co do przedawnienia roszczeń o odsetki za opóźnienie, nie przedstawił uzasadniających je argumentów

Zarzut wydania zaskarżonego wyroku z naruszeniem art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 1995 w związku z art. 208 prawa spółdzielczego, w wersji obowiązującej w chwili powstania zobowiązania pozwanego, zmierza do zakwestionowania prawidłowości zastosowania go w sprawie; naruszenia tego przepisu skarżący dopatrywał się w jego zastosowaniu bez dokonania ustaleń co do warunków i zasad spłaty kredytu, którym powódka obciążyła pozwanego.

Nie można odmówić racji skarżącemu, że dla oceny zasadności zastosowania art. 7 ust. 1 ustawy z 30 listopada 1995 r. mogą mieć znaczenie ustalenia, czy akty prawne obowiązujące w chwili zaciągania kredytów i umowy kredytowe regulujące spłatę kredytu nie stanowiły przeszkody do zastosowania w sprawie przytoczonego przepisu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego, dotyczącym spraw, w których członek spółdzielni kwestionował - jak w niniejszej sprawie - spłatę zaciągniętego przez spółdzielnię kredytu i obciążenie go odpowiednią jego częścią, zwracano uwagę na potrzebę oceny zasadności roszczenia na podstawie unormowań dotyczących spłaty kredytów zawartych także

w aktach prawnych obowiązujących w chwili zaciągnięcia kredytu i w umowach kredytowych; wyrażono też pogląd, że w konkretnej sprawie okoliczność, jakie zasady spłaty kredytu są dla spółdzielni i dla jej członka korzystniejsze, może nie mieć znaczenia, podkreślano także potrzebę rozważenia znaczenia zgody członka spółdzielni na ustalenie nowych zasad spłaty kredytu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 1997 r., I CKU 69/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 176, i z dnia 17 maja 2002 r., I CKN 230/00, nie publ.). Trafnie też skarżący podniósł, że stanowisko Sądu, że spłata kredytu na podstawie art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r. została „niejako oderwana od wysokości zaciągniętego kredytu”, zatem nie ma znaczenia, w jakim zakresie pozwany jest obowiązany uczestniczyć w kosztach budowy mieszkania i w jakim stopniu już poniósł te koszty (art. 208 prawa spółdzielczego), wymagałoby rozważenia charakteru prawnego tak rozumianego świadczenia dochodzonego w sprawie (czy jest to rozłożone na raty świadczenie jednorazowe, czy też świadczenie okresowe); ma to bowiem znaczenie dla oceny kwestii przedawnienia roszczenia. Ze wskazanych wyżej powodów nie można także odeprzeć zarzutu skarżącego, że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r. w związku z art. 208 prawa spółdzielczego.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

jw

kc